

Az egyes jogi személyek létjogosultsága a Polgári Törvénykönyvben

Bevezető

Az írás egy olyan kérdésre kívánja felhívni a figyelmet, amelynek rendezése jelentős teret kívánna múltja, jelene és súlya miatt. A néhány felvetés és szemelvény a kapcsolódó jogirodalomból csak gondolatébresztő, amelynek további fejtegetése szükségeszerű. Több fórumon helyet kap a téma, amellyel kapcsolatban a vélemények eltérőek, de ezen álláspontok összevetése közben – remélhetőleg – megszületik a mindenki által elfogadható közös nevező.

Az ötvenes évek végén megalkották a Polgári Törvénykönyvet. Az egyes jogi személyek rendszere a ma hatályos kódexbeliekkel összehasonlítva kerül bemutatásra. Ezt követi néhány jelentősebb módosítás megjelölése, amelyek fémjelzik a jogi személyek szemléleti megközelítésének változását.

Majd az előzőek ideológiai vonulatát követve a jogi személy fogalom kerül meghatározásra, a jogi személy elmélet szocialista elveket képviselő jogtudósok munkájának alapján.

Ennek egy részletét tovább elemezve eljutunk a szövetkezeti, amely részletes kifejtése a tényfeltárás mellett rámutat néhány ellentétre is.

Kapcsolódva az előző témához, de kissé eltérve attól az alkotmányjogi vetületét vizsgálja az írás.

Zárszóként megválaszolatlan kérdések és dilemmák kerülnek terítékre, nyitva hagyva a témát, lehetőséget adva a továbbgondolásra.

I. A polgári jogi kodifikáció jelentősége a jogi személyek szabályozásának megreformálásában

A polgári jogi kodifikációs folyamat kiváló alkalom arra, hogy a jogi személyeket is górcső alá vegyék, és a szabályozás rendszerét gyökeresen megváltoztassák.

Ennek egyike az egyetemi kutatóhelyeken folyó munka. A doktori programokban is helyet kapott, és a kodifikációt eleve a kutatási célok középpontjába állító

program is működik: „Polgári jogi rekodifikáció, nemzetközi és jogági harmónizáció”¹

A személyek jogának a jogi személyeket érintő, jelenleg „eklektikus” része a kodifikáció során kiemelt rendezendő igényként jelentkezik.²

Az a tény, hogy az új Polgári Törvénykönyv előkészítése megkezdődött, nem jelent jogalkotási moratóriumot a magánjog területén. A polgári jogi kodifikációról szóló Kormány határozat is előírja, hogy „Ki kell dolgozni és a Kormány, majd az Országgyűlés elé kell terjeszteni azokat a módosításokat, amelyek nem halaszthatók a Kódex hatálybalépéséig, de nem érintik a szabályozás egységét és tapasztalataik hasznosíthatók a Ptk. átfogó korszerűsítése során.”³

II. Jogi személyek a Ptk-ban, a törvény megalkotásakor és jelenleg hatályos szövegben

III/1. Az 1950-es években a magyar polgári jog a szovjet jogi elmélet hatása alá kerülve, a szocialista jogi személyiségi formákat, mint a szocialista materiális tulajdonviszonyok kifejezésformáit vette át a szovjet polgári jogból. Ennek szemléltetésére vázolom a szovjet jogi irodalom által megalkotott szocialista jogi személyelmélet főbb irányvonalait, és ennek gyakorlati vetületeit. Rávilágítok, hogy ennek nyomai ma is fellelhetők jogrendszerünkben.

Egyre többekben felvetődik a Ptk. újrakodifikálásának igénye, amelynek okai szerteágazóak, és eredetük igen különböző. Ezek közül ragadok ki egy témát, és a teljesség igénye nélkül boncolgatom néhány elemét.

*III/2. Az 1959-ben megalkotott Polgári Törvénykönyvünk*⁴ nevesíti az egyes jogi személyeket. Az eredeti – régi – rendszer, magán hordozva az ideológiai bélyeget, „szocialista jogi személyek”-et nevez meg, mint a jogi személy speciális formáját. A szovjet Ptk. rendszere mintául szolgált a „magyar változat” megalkotásához.

A ma hatályos Ptk. rendszerében a II. rész III. címében a VI. fejezet alatt megtalálható „A jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezések”.

A törvény a születésétől kezdve kisebb-nagyobb változásokon ment át. Ezen fejezete is bővült, és közben „elveszített” egy-két – pl. „szocialista” – jelzőt. Jelenleg 12 pontos a „felsorolás”. A következő táblázat összeveti a Ptk. ezen részének eredeti és mai, hatályos állapotát:

¹ Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

² BÍRÓ György: *Az egyetemi kutatóhelyek és a gyakorlat szerepe a kodifikációban* = Polgári jogi kodifikáció és jogharmonizáció, szerk. BARZÓ Tímea, Miskolc, Novotni, 1999 (Tanulmánykötet) 100.

³ 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat a polgári jogi kodifikációról.

⁴ 1959. évi IV. tv. a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.).

1960	Ptk.	2000	Ptk.
Az állami vállalat	31.§-38.§	Az állami vállalat	31.§-33.§
		A tröszt	34.§
Egyéb állami gazdálkodó szervek	39.§	Egyéb állami gazdálkodó szervek	35.§
Állami költségvetési szervek	40.§-42.§	Költségvetési szervek	36.§-37.§
A szövetkezet	43.§-67.§	A szövetkezet	38.§, 51.§
Társadalmi szervezetek	68.§-70.§		
		A jogi személyiségű gazdasági társaság	52.§-56.§
		Közhasznú társaság	57.§-60.§
Az egyesület	71.§-80.§	Az egyesület és a köztestület	61.§-65.§
		Egyes jogi személyek vállalata	70.§-72.§
		A leányvállalat	74.§
		Az alapítvány	74/A§-74/G§
		Az egyesülés	74/H§

Több kérdés is felvetődik ezen intézményekkel kapcsolatban, és Ptk-beli létjogosultságukat illetően.

Az egész tulajdoni-jogi rendszer felépítésének az ideológia volt a legfőbb támasza, amely a – politika állásától függően – valamikor működőképesnek tűnt, de az idő múlásával, az akkor megrendíthetetlennek hitt rendszer lassanként erejét veszítette.

III. A hatvanas évektől napjainkig

III/1. A hatvanas évek a gazdasági szemléletváltozás következtében lehetőség nyílt gazdasági bizonyos társulások lehetőségekre. Több rendelet született, amelyek egyszerűbb jogi személyiség nélküli gazdasági együttműködést, közös vállalkozást vagy jogi személyiséggel rendelkező szövetkezeti közös vállalat alapítását engedték. Állami vállalatok és egyéb szocialista gazdálkodó szervezetek közös gazdasági érdekeik előmozdítása érdekében közös vállalatot vagy egyesülést hozhattak létre.

A következő évtized jelentős változásokat hozott. Az 1977. évi IV. törvény⁵ és az 1978. évi 2. tvr.⁶ szerint az állami szervek, szövetkezetek és más gazdálkodó szervek gazdasági társulást hoztak létre, amelyek lehetnek jogi személyiséggel rendelkező és jogi személyiség nélküli formák.

⁵ 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről.

⁶ 1978. évi 2. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról.

A nyolcvanas évek sem maradt a társulási lehetőségek szempontjából újszerű, és fontos szabály nélkül. Az 1980. évi 15. tvr.⁷ lehetővé tette az állampolgárok meghatározott tevékenységre irányuló társulását. Így jöttek létre a jogi személyiséget nélkülöző és a tagok korlátlan felelősségére épülő gazdasági munkaközösségek (gmk).

Az évtized közepétől már érezhető volt a szocialista rendszer gyengülése, a jogszabályok alkotásában is megnyilvánultak ezek a jelek. Az 1987. évi 11. tvr.⁸ újra életre hívta az alapítvány intézményét, és kimondta az alapítványrendelet szabadságát. 1988-ban megszületett a gazdasági társaságokról szóló törvény⁹, amely visszavonhatatlanul az élet által megkövetelt piaci átrendeződés reprezentálója.

III/2. A jogi személyek egyes fajtáira vonatkozó külön rendelkezések közül a törvény elsőként az állami vállalatot szabályozza. A Ptk. megalkotásakor és egészen a kilencvenes évek elejéig a gazdaság meghatározó szervezeti formája az állam gazdasági feladatainak ellátását szolgáló állami vállalat volt. Az állami vállalat az elmúlt évtizedek alatt jelentős változásokon ment át. Kezdetben működését közvetlen tervutasítás szabta meg, majd fejlődése a vállalati önállóságot már biztosító 1968-as gazdasági reformintézkedéseken át az önálló tulajdont biztosító rendelkezések irányába haladt. Azok az állami vállalatok, trösztök, trösztli vállalatok, állami vállalat által alapított leányvállalatok, amelyek tartósan állami tulajdonban maradó vagyont működtettek és az állami tulajdon tartósan és 100%-osan fennmarad, 1992-ig voltak kötelesek egyszemélyes korlátozott felelősségű társasággá, vagy egyszemélyes részvénytársasággá átalakulni.¹⁰

Az egyes jogi személyek vállalatát és a nem állami vállalat által létesített leányvállalatot a létesítő szerve 1996. végéig volt köteles gazdasági társasággá alakítani azzal, hogy ilyen szervezeti forma 1993. után nem létesíthető.

A leányvállalatot létesítő szerv az átalakulás előtt volt köteles dönteni az általa létesített leányvállalat átalakításáról, megszüntetéséről.

A jogszabályi rendelkezések alapján az állami vállalatok gazdasági társasággá történő átalakítása 1992. és 1994. között megtörtént, ezzel az állami vállalatok hagyományos szerkezeti formája megszűnt.

A tröszt – mint a tagvállalatokból és a tröszt központból álló gazdálkodó szervezet – az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalat sajátos formája volt, amelyre a vonatkozó §-on kívül az 1977. évi VI. törvény¹¹ tartalmaz rendelkezéseket. Ma azonban a tröszt sem létező forma.

A jogi személyeknek az „*egyéb állami gazdálkodó szerv*” kategóriájába eredetileg az úgynevezett vállalatszerűen gazdálkodó kutató, tervezőintézetek és az

⁷ 1981. évi 15. törvényerejű rendelet. a gazdasági munkaközösségekről.

⁸ 1987. évi 11. törvényerejű rendelet az egyes polgári jogi szabályok módosításáról.

⁹ 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról.

¹⁰ *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára.* 1-2., szerk. PETRIK Ferenc Bp., HvgOrac 1997.

¹¹ 1977. évi VI. törvény az állami vállalatokról.

állami pénzüzetek tartoztak, mára azonban a jogi személyek e fajtái is megszűntek.

A fentiek is indokolják, hogy ezeknek nincs helyük a Ptk- ban.

A *szövetkezetek* speciális helyzete későbbiekben kerül részletesebben kifejtésre.

IV. Egyes jogi személy elméletek, és hatásaik a jogalkotásra

Gondolatban lépünk vissza néhány évtizedet. Az akkori uralkodó eszmékhez hűen idomultak a jogi elméletek is.

IV/1. A jogi személy: szervezet, tehát az emberek bizonyos kollektívájának működését fogja át. Abból a szempontból azonban, hogy a jogi személy vagyona és működése felett (a jogi személyek szervezetének közvetítésével) végeredményben ki rendelkezik, a jogi személy két típusát különböztetjük meg:¹²

a) A **személyegyesülés-típusú** jogi személy a résztvevő személyek elhatározásából jön létre, vagyona is ezeknek a vagyonából származik, és végső soron ezeket a személyeket illeti meg. Ez a típus tehát – vagyoni szempontból tekintve – több tulajdonos egyesülése, kollektív tulajdon; a jogi személy működését a benne egyesült személyek többnyire autonóm módon igazgatják. Ilyenek a kereskedelmi társaságok, szövetkezetek, egyesületek, a társadalmi szervezetek.

b) Az **intézmény-típusú** jogi személyek legfontosabb formája: az állami vállalatok és egyéb állami szervek. Ezeknek a jogi személyeknek vagyona nem több tulajdonos vagyonának egyesítéséből, hanem egy tulajdonos – az állam – vagyonának több, önálló részre való elkülönítéséből ered, kezelés, gazdálkodás céljára. E szervek vagyona nem a szerv dolgozóinak kollektív tulajdona, hanem állami tulajdon; az intézmény működése végső soron a tulajdonos irányítása alatt áll. Ez nem változtat azon, hogy a vállalat egyben a dolgozók kollektívája is.

Intézmény-típusú jogi személyekről beszélünk akkor, ha a tulajdonos vagyonából alvagyont különít el, és arra szervezetet rendel. Intézmény-típusú jogi személyek az állami vállalatok és egyéb állami gazdálkodó szervek, az állami költségvetési szervek (az összes állami jogi személy), továbbá a társadalmi szervezetek (szövetkezeti szövetségek és központok) és az egyesületek vállalatjai.

A személyegyesülési jogi személyek tág értelemben vett társulási szerződés útján jönnek létre. E csoportba tartozik valamennyi szövetkezet, ill. valamennyi gazdasági társulás útján keletkező jogi személy (közös vállalat, szövetkezeti közös vállalkozás, részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, nemzetközi társulás útján létrejövő jogi személyek, továbbá az egyesületek).

A szövetkezeteket és az egyesületeket a szűkebb értelemben vett (áruegyesülési jellegű) társulások fogalmába nem tartozónak tekinti a szocialista elmélet. Alig-

¹² CSANÁDY György: *Polgári jog* Tankönyvkiadó, Budapest, 1979, 59.

ha vitatható azonban, hogy tág értelemben a szövetkezet és az egyesület vonatkozásában is társulási alapú személyegyesülésekről van szó.

IV/2. A jogi személy szocialista fejlődése. A jogi személy kategóriájának a szocialista elmélet a szovjet fejlődés során a harmincas évek közepéig nem tulajdonított nagy jelentőséget, inkább dogmatikai-történeti jelleggel tartotta fenn. A jogi személyekről szóló egyes irányzatok rendezett és részletesen ismertetett összefoglalását Moór Gyula tollából is megismerhetjük.¹³

A gazdasági-jogi elmélet bukása az 1930-as évek közepén ismét előtérbe helyezte az örökölt magánjogi kategóriákat, így a jogi személyiség fogalmát is. Ebben nyilvánvalóan közrejátszott a szövetkezetesítési folyamat befejeződése, a szövetkezetnek, mint szocialista jogi személynek a megjelenése. A szocialista jogi személyiség alapjait főleg Bratusz¹⁴, illetve Venediktov dolgozták ki az 1940-es évek második felében. A szocialista jogi személyek fejlődéséhez hozzájárult XX. Kongresszus utáni légkörben az állampolgári egyesületek elterjedése, továbbá a vállalati önállóság fokozatos növekedése is. A Szovjetunióban az állami vállalat is az 50-es évek második felében döntőbizottsági gyakorlat útján ténylegesen jogi személlyé válik.

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy az európai népi demokratikus országokban a jogi személyiség eleve nagyobb jelentőséget játszott. Részben ezekben az országokban az igen rövid ideig tartó gazdasági-jogi epizód a jogi személy kategóriáját nem érintette; ebben a római jogi hagyományok nagyobb ereje is közrejátszott. Másrészt az állami vállalat mindvégig jogi személy maradt, hatályban maradtak a népi demokratikus országok jelentős részében a kereskedelmi társasági formák is. Az állami költségvetési szervek a népi demokratikus országok jelentős részében már az 1950-es évek elején jogi személynek minősültek, eléggé gyorsan lezajlott általában a szövetkezetesítési folyamat is, és a népi demokratikus átalakulás sajátosságai folytán nagyobb szerepet játszottak az egyesületek is.

A jogi személy domináns szerepre a szocialista elméletben az 1950-es évek közepén jutott. Ez látszik a szocialista polgári jogi kodifikációkban, amelyek szinte valamennyien teljes mértékben a jogi személy kategóriájával operálnak, a társadalmi és az egyéni tulajdon körében egyaránt. Az állami szektor monolit egysége annyira fellazult, hogy az állami gazdálkodó szervek jogi személyisége mellett az állami költségvetési szervek jogi személyisége is általánosan elismerésre került, az állami gazdálkodó szerveknek pedig valamennyi válfaja jogi személyiséget kapott. Az állami vállalat jogi személy, az állami vállalati szabályokat pedig alkalmazza a szövetkezeti szövetségek (központok), illetve társadalmi szervezetek vállalataira is, ezáltal ezek is jogi személlyé válnak. Jogi személyek a különböző típusba tartozó szövetkezetek; ezekkel az alapítói akaratból elkülönült alvagyonra rendelt ún.

¹³ MOÓR Gyula: *A jogi személyek elmélete*, MTA, Jogtud. Biz. kiadványsorozata, Bp., 1931, II. fejt.

¹⁴ BRATUSZ, Sz. N.: *A szovjet polgári jog tárgya és rendszere*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1964.

intézmény-típusú jogi személyekkel szemben megjelent a személyegyesülés jellegű jogi személyiség is a szocialista jogokban.

Szétválnak továbbá az állampolgárok által létrehozott nem-gazdasági jellegű jogi személyek is, részben társadalmi szervezetekre, részben egyesületekre. Egyes szocialista országokban változatlanul létezik az örökölt alapítványi intézmény. (A magyar Polgári Törvénykönyv az alapítványt megszüntette, és csak évtizedekkel később került újra Ptk-beli szabályozásra).

Az 1960-as évek második felétől kezdődően megfigyelhető egyfelől a szocialista jogi személyiség alkalmazási körének tágulása, másik oldalról viszont szűkülése és elméleti hasznosságának relatív megkérdőjelezése is.

Egyrészt a különböző belső vállalati jogi személy társulások, ill. a nemzetközi társulások megjelenésével, valamint az állami gazdálkodó szervek belső differenciálódásának folytatódásával nő a jogi személynek minősülő szervek köre. Ugyanakkor főleg azokban a szocialista országokban, amelyek új típusú középírányító szervként egyesületeket ill. kombinátokat hoznak létre, az alárendelt vállalatok jelentős része jogi személyiségét elveszti. Ugyancsak ezen országokban a szövetkezeti típusok egy része (pl. ipari szövetkezetek) is megszűnnek. Mindez az NDK-ban – amelynek a legfejlettebb a gazdasági-jogi elmélete – azzal jár, hogy a jogi személyiség kategóriáját az állami gazdasági szervek vonatkozásában nem használják. Az NDK állami vállalatairól szóló szabályzatai az 1970-es években a jogi személyiség kimondását mellőzték. Az egyesülést, a kombinátot, a vállalatot, sőt egyes szerzők a vállalati önelszámoló egységet egyaránt jogképesnek tekintik, de ez a jogképesesség nem polgári jogi jelegű, nem a jogi személyiségben áll, hanem államigazgatási, munkajogi, pénzügyi jogi és egyéb jogokat egyaránt jelent. Az NDK 1975-ös polgári törvénykönyve a jogi személyiség kategóriáját használja ugyan a szocialista szervezetek vonatkozásában is, de csak az állampolgárokkal kapcsolatos jogviszonyokban. A belső önelszámolás kapcsán más országokban is csökkent a jogi személyiség jelentősége.

IV/3. A szocialista jogi személy-elméletek lényege. A szocialista polgári jogi elmélet általában elhatárolja magát a „burzsoá” jogi személy-elméletektől. Igen sajátos módon ítéli meg mind a fikciós-, mind a realitás-, mind a célvagyon-elméletet, nem is beszélve a jogi személyt a tételes joggal azonosító elméletről.

A szocialista elmélet újdonsága a jogi személy-elmélet területén elsősorban az, hogy erőteljesen hangsúlyozza a jogi személy tulajdoni alapját. A jogi személyek egyik típusában a tulajdonos alvagyonát különít el vagyonából, a másiknál pedig a jogi személyiség tulajdonközösségen alapszik. Hangsúlyozza továbbá a szocialista elmélet, hogy a jogi személy nem más, mint bizonyos társadalmi viszony-komplexumok sajátos formája: eltérő társadalmi-gazdasági viszonyok húzódnak meg az állami közhatalmi, illetve költségvetési szervek, a szövetkezetek vagy a társadalmi szervezetek, illetve egyesületek mögött.

A szocialista jogban is a tételesjog határozza meg, hogy melyek a jogi személyek. A jogi személy három módon keletkezhet: közvetlenül jogszabály alapján,

állami tulajdonosi rendelkezéssel, illetve önkéntes társulással és annak állami elismerésével. Vannak azonban olyan elméleti ismérvek, amelyek alapján az állam a jogalkotás során cselekszik. Ezek az elméleti kritériumok a jogirodalomban alakultak ki, és ezek alapján történik a tételesjog, ill. a tételesjog által megszabott cselekmények révén a konkrét jogi személyek kialakítása.

A jogi személyekre vonatkozó főbb ismérveket a többségi álláspont alapján ismertetjük. Hangsúlyozzuk azonban, hogy minden egyes kritérium önmagában is vitás, továbbá, hogy a szerzők egy része egyes ismérveket nem ismer el, továbbá az egyes kritériumoknak más és más jelentőséget tulajdonítanak. A jogi személy alapvető kritériumait tankönyvirodalom alapján három lényegi pontban lehet sorolni:¹⁵

- a) Az alapítótól, ill. a tagoktól relatíve elkülönült szervezet;
- b) Az állam által elismert, vagy legalább tolerált célkitűzés;
- c) Elkülönült vagyon és erre irányuló vagyoni felelősség¹⁶.

Tekintettel arra, hogy ez az időszak a klasszikus direkt tervgazdálkodás¹⁷, a szinte teljes hierarchizmus és „államigazgatásosodás” ideje, nyilvánvaló, hogy a jogi személyiség technikai konstrukciójának átvétele ellenére a szocialista jogi személyeknek különösebb autonómiára nem volt lehetőségük¹⁸. Ebben az értelemben a nyugati jogirodalom megállapításai feltétlenül jogosak. Ahogy ezt a nyugati szerzők kifejezik, a jogi személyiség e körülmények között nem a szabadságjogok kifejezésére, hanem a praktikus, célszerűségi követelmények realizálása szolgált.¹⁹

A polgári jogi fogalmak átvétele úgy zajlott le a Szovjetunióban, hogy ezek individuális szabadságjogi jellegüket elvesztették, uralmi jogokból használati jogokká változtak.²⁰

Petev megfogalmazása alapján: a szocialista jogi személynek inkább hatáskörei és nem alanyi jogai voltak.²¹ A klasszikus direkt tervgazdálkodás korában még az a megállapítás is bizonyos mértékben megfelel a valóságnak, hogy a szocialista jogi személyek „központilag irányított” jogi személyek.²²

Az a klasszikus szocialista jogi személyiségtan, amely alkalmazkodva a Szovjetunió 1940-es, 50-es évekbeli politikai realitáshoz, a világháborús és ezután kialakuló hidegháborús körülményekhez, a szocialista demokrácia jelentős korlátozásához, továbbá a direkt tervgazdálkodás igen naturális és hierarchikus körülményeihez, a gazdasági jogi elmélet bukása után alakult ki.

¹⁵ SÁRKÖZY Tamás: *A jogi személy elméletének átalakulása (Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 291.

¹⁶ *Szovjetszkoje Grazdanszkoje Pravo*. I. kötet, VII. fejezet, szerk. D. H. GENKIN. Moszkva, 1950

¹⁷ VILÁGHY Miklós–EÖRSY Gyula: *A magyar polgári jog I.*, Budapest, 1965. 129–135.

¹⁸ N. REICH: *Sozialismus und Zivilrecht*, 270–273.

¹⁹ H. SLAPNICKA: *Die sozialistische Kollektivperson*, 205–211.

²⁰ SÁRKÖZY Tamás: *A jogi személy elméletének átalakulása (Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 292.

²¹ V. PETEV: *Sozialistisches Zivilrecht*, Berlin–New York, 1975, 43–47.

²² J. MARKOVITS: *Sozialistisches und bürgerliches Zivilrechts-denken in der DDR Köln*, 1969, 82–87.

Azt, hogy a népi demokráciákban rendkívül gyorsan átvették ezt a bratuszi-venediktovi elméletet, nemcsak az okozta, hogy ebben az időszakban általában a szovjet tapasztalatokat mechanikusan lemásolták. Ezekben az országokban ugyanis a jogi személyek „autonómiája” a direkt tervgazdálkodás rendkívül erős érvényesülése ellenére is nagyobb volt, mint a Szovjetunióban. Valamennyi népi demokráciában az állami vállalatok jogi személyisége kezdettől fogva nem volt vitás, és lényegében ugyanez áll a költségvetési szervekre is. Továbbá ezekben az országokban a tervszerződések elmélete hamarabb kialakult, mint a Szovjetunióban: míg a Szovjetunióban Joffe²³ és mások csak 1960-as években tudták megalapozni a tervszerződések elméletét, addig ez a népi demokráciákban lényegében az 1950-es évek közepére létrejött.²⁴ Ilyen körülmények között nem lehet csodálkozni azon, hogy főleg a csehszlovák Knapp tulajdonról szóló könyvében található variáns alapján a klasszikus szovjet jogi személyek elméletek rendkívül gyorsan elterjedtek a népi demokratikus országok jogirodalmában. Ez különösen jól látszott Magyarországon, Bulgáriában és Csehszlovákia, kevésbé az NDK és Lengyelország jogrendszerében.²⁵

Világhy Miklós, a szocialista polgári jog elméletének kiemelkedő alkotója 1949-ben a magyar iparvállalatok államosításával kapcsolatos jogi megoldások megfogalmazója. A későbbiekben fő kutatási területe az állam és vállalata,²⁶ továbbá az áruviszonyok és a polgári jog összefüggéseinek vizsgálata körébe esett.²⁷ Ekkorra már a szocialista tulajdonelmélet szembesült a saját válságjegyeivel: különböző sajátságos „osztott tulajdonelméletek” jelentek meg. E nézet absztrakt főtulajdonosnak az államot, míg a tulajdonosi jogok teljességét gyakorló altulajdonosnak az egyes gazdasági objektumokat ténylegesen üzemeltető vállalatokat tekintette.²⁸ Ezek mindegyike igyekezett tisztázni a társadalmi tulajdon, állami tulajdon, vállalati tulajdon, eszköztulajdon stb. bonyolult, és magánjogilag értelmezhetetlen kérdéskörét.²⁹ Több évtizeden át oktatták a magyar joghallgatóknak az Eörsi Gyulával közösen írt polgári jogi tankönyvét.³⁰

²³ O. SZ. JOFFE: *A szovjet civilizisztikai gondolkodás fejlődése*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979, 26.

²⁴ Eörsi Gyulának a szerződési rendszer és a vállalati jogi személyiség párhuzamos fejlődésére vonatkozó gondolatait és ennek bizonyítását a magyar állami szektor tételesjogi fejlődésén. A tervszerződések 139–141.

²⁵ V. KNAPP: *Vlastnictvív lidové demokracii*, Praha, 1952. (magyar kiadásban: *A tulajdon a népi demokráciákban*. Budapest, 1954)

²⁶ VILÁGHY Miklós: *Az állam és vállalata*, Jogtudományi Közlöny, 1967/9–10.

²⁷ VILÁGHY Miklós: *Áruviszony és polgári jog*, Állam- és Jogtudomány, 1968/3.

²⁸ SÁRÁNDI Imre: *A társadalmi tulajdon változásai*, ELTE, Állam- és Jogtudományi Kar, Acta, XII.27.; PRUGBERGER Tamás, *A szocialista tulajdonosi érdekeltség erkölcsi és jogi megítélésének szempontjai a gazdaságirányítás új rendszerében*, Magyar Jog, 1969/11.

²⁹ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1997, 96.

³⁰ VILÁGHY Miklós–EÖRSY Gyula: *Magyar Polgári Jog I-II.*, Budapest, 1962.

A klasszikus szocialista jogi személy elméletek törvényi elismerése a direkt tervgazdálkodás bomlásának időszakában ment végbe. Előfutárként Romániában a venediktovi nézetek már 1954-ben a tételesjogban kifejezetten megjelentek. A következő állomás a magyar Polgári Törvénykönyv 1959-ben. Az igazi fénykorát a Szovjetunióban a 60-as évek elején élte, majd a lengyel törvényhozás is alkalmazta.

Az NDK-ban kevésbé bontakozhatott ki, részben a sajátos politikai helyzetből adódóan polgári jogalkotásra nem került sor, másrészt az 50-es években erőteljes gazdasági jogi irányzat kapott szárnyra. Csehszlovákiában szintén a gazdasági jog előtérbe kerülésével 1964-ben elkülönült Polgári Törvénykönyv–Gazdasági Törvénykönyv megalkotására került sor, ez pedig szintén kizárta a klasszikus jogi személy elmélet átvételét. A venediktovi elméletet azonban e két országban is általában elismerték.

V. A szövetkezetek helye a jogi személyek rendszerében

V/1. A szövetkezet jogállásával – tehát szervezetével és működésével kapcsolatos jogi szabályozást – Magyarországon először 1875-ben a Kereskedelmi törvénykönyv³¹ tartalmazta. A Kt. a szövetkezeteket német mintára kereskedelmi társaságnak tekintette, és így illesztette be a társas kereskedők rendszerébe. A magyar jogirodalomban 1920-1940 között több alkalommal felmerült az önálló szövetkezeti jogi szabályozás igénye, de erre csak 1947-ben került sor. A magyar Országgyűlés az 1947. évi XI. törvényben szabályozta először speciális módon a szövetkezetek jogállását. Ez a törvény a korábbi Kt.-től eltérően a szövetkezet nem egyszerűen kereskedelmi társaságként, hanem társadalmi, gazdasági és mozgalmi szervezetként szabályozta.

Az 1947-es szövetkezeti törvény az átmeneti, koalíciós idők terméke volt. Ténylegesen ezt a törvényt a gyakorlatban alig alkalmazták, mivel 1949-et követően Magyarországon megkezdődött a szövetkezeti viszonyok szocialista szabályozásának szakasza, ami szervesen összefüggött a mezőgazdaság adminisztratív átszervezésének megkezdésével, az erőszakolt kollektivizálással, az ún. kolhozosítással. A központkényszer rendszerével deformálták a szövetkezeti elveket, és lényegében államigazgatási irányítás alá helyezték, „állami vállalatossították” a szövetkezeteket.

V/2. A szocialista tulajdonelmélet – amelyet az 1950-es évek elejétől kezdve a magyar polgári jog művelői³² úgy vettek át, mint a kelet-közép-európai országok a szovjet politikai gazdaságtanból és jogi ideológiából, mint marxai alaptant – a szocialista társadalmi tulajdon két formáját, az államit és a szövetkezeti, egészen a legutóbbi időkig, közismerten két gazdálkodási formához kötötte, nevezetesen az állami vállalathoz és a szövetkezethez.

³¹ 1875. évi XXXVII. tv. Kereskedelmi törvénykönyv (Kt.).

³² VILÁGHY Miklós: *Gazdaságpolitika és polgári jog*, Akadémiai Kiadó, 1978.

A szövetkezet szovjet fogalmának feltárása során nem csupán valamiféle történelmi bűvárkodási igény vezérel bennünket. Az 1848. utáni politikai, adminisztratív erőszakkal létrehozott „szövetkezeti” rendszert a magyar politikai vezetés – mind ideológiai, gazdasági, mind pedig jogi szabályozását illetően – a Szovjetunóból importálta.³³

Amíg a politikai változások eredményeként meginduló privatizálási folyamatban a „szocialista állami tulajdon” szervezeti jogi tükréként számon tartott állami vállalatok gazdasági társasággá alakulásukban nemcsak gazdasági lényegükben változnak meg, de jogi intézményrendszerükben is eltűnnek, addig az elmúlt negyven év során létrehozott, „szövetkezeteknek” nevezett szervezetek privatizálása „szövetkezet”-ből „szövetkezet”-be történik.

V/3. Az örökölt szövetkezeti modellünk összevetése különböző külföldi példákkal: A szövetkezeti (ún. rochdale-i) elveket Nyugat-Európában lényegében két úton valósították meg³⁴:

a) Nincs kifejezett szövetkezeti forma, a szövetkezeti elveket bármely társasági formában (pjt., kkt., rt.) meg lehet valósítani. Így beszélnek pl. szövetkezeti részvénytársaságról, ami a francia vagy dán megoldás

b) A kereskedelmi (gazdasági) társaságok önálló formájaként szövetkezetet intézményesítenek. Ez a német jogcsoport jellemzője. Ebben az esetben tehát a szövetkezet sajátos, személyegyesítő kereskedelmi társaság.

V/4. Az 1992. évi szövetkezeti törvényben meghatározott intézmények, lévén, hogy a szövetkezeti törvény a szövetkezetet „közösségnek” és nem társaságnak tekinti, háttérjogként nem a gazdasági társasági törvényt³⁵ (Gt.), hanem közvetlenül a Ptk. szabályait jelöli meg. A szövetkezet tehát kívül esik a hatályos jog szerint a társaság fogalomkörén.

V/5. A szövetkezet olyan önálló jogi személy, amelynek intézményei nem a polgári demokratikus Alkotmány egyesülési szabadságára hivatkoznak vissza. Annak ellenére, hogy a szövetkezeti törvény³⁶ (a továbbiakban: Szvt.) a Ptk-t jelöli meg minden olyan vagyoni és személyi viszony szabályozására, amely az Szvt. által nem rendezett, a Ptk. nem tekinthető az Szvt. háttérjogának.³⁷ Egyrészt azért nem, mert a Ptk. nem tartalmazza az általános érvényű személyegyesülési típust, amelynek szabályaira a szövetkezeti törvényben nem rendezett vagyoni és személyi kérdések esetében támaszkodni lehetne. A Ptk-ban szabályozott társasági forma az a tagok egyéni jogosultságait és kötelezettségeit kifejező polgári jogi társaság, amelynek

³³ SÜVEGES Márta: *Vita a jogi személyek földtulajdon-szerzési jogáról* = Sectio Juridica et Politica Tomus XVI. Publicationes Universitatis Miskolciensis, 1999, 233–257.

³⁴ SÁRKÖZY Tamás: *Gazdasági státuszjog*, Aula, 1999, 231.

³⁵ Gt. (régí) = 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról. Ezt hatályon kívül helyezte az 1997. évi CXLIV. tv. (új Gt.) 320. § c.) pontja.

³⁶ 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről (Szvt.).

³⁷ GADÓ Gábor: *Szemponatok a szövetkezeti törvény újraszabályozásához*, Gazdaság és Jog 7-8/96. 37–38.

szabályai alkalmatlanok a korporatív testületi jellegű szövetkezet háttérjogának. A Ptk. szabályozás során a jogalkotó nem tett mást, mint a szövetkezetet besorolta a gazdasági szervezetekről szóló fejezetbe. Azonban ennek során a szövetkezetet a szövetkezeti törvényben foglalt fogalommal lajstromozza, ez pedig azt jelenti, hogy amennyiben a Ptk. nem tartalmazza a korporatív szervezetű személyegyesülés általános fogalmát, ahogy a német jog, vagy az olasz, a holland, a svájci polgári törvénykönyvek teszik, a szövetkezetnek nincs a Ptk-ban a szövetkezettől eltérő háttérjoga. Az az abszurd helyzet áll elő, hogy a szövetkezet Ptk-ba foglalt háttérjoga a Ptk-ba beapplikált 1992. évi szövetkezeti törvény.³⁸

V/6. A gazdasági társaságok az Alkotmányban biztosított társulás szabadságát a polgári jogi szerződésen alapuló, de sajátosan a gazdasági társasági jogi intézményét jelentő, társasági szerződéssel hozzák létre és ezen szerződés keretében történik a tagok együttműködésének meghatározása. Míg az alapszabállyal létrehozott nyilvános alapítású részvénytársaság esetében is a jogügyleti alap a meghatározó mind az alapítás, mind pedig a társaság működése tekintetében. Ha a különböző társasági formák létrehozását deklaráló alkotmányos garanciák, a társaság létrehozása és működése tekintetében a sajátos társasági szerződésben jelennek meg, de ez a társasági szerződés nem alkalmazható a szövetkezetekre, mivel azok nem tartoznak a társasági jog hatálya alá. Kérdés, hogy a szövetkezetek kialakulásának milyen alkotmányos garanciái vannak és milyen intézmény alapján jön létre, és működik a szövetkezet.

A szövetkezet azon szervezetek esetében, amelyek az 1992. évi I. és II. törvény³⁹ alapján alakultak át, ún. új szövetkezetekké, valójában kívül esnek az 1990 óta kialakuló jogrendszeren. Megőrizték a „szövetkezés szabadságával”, a „szövetkezeti önkormányzattal” jellemzett szocialista intézményi jellegüket. Az intézményi jelleg lényege pedig az, hogy bár az önkéntesség politikai megoldásait deklaráló, formálisan a tagok által létrehozott szervezetekként jelentek meg a jogi szabályozásban, ezek a szövetkezeteknek nevezett szervezetek az államszocializmusban nem személyegyesületek, hanem olyan intézményi szervezetek voltak, amelyeket az államkapitalista rendszer ugyan nem közhatalmi tulajdonosként alapította, mint az állami vállalatokat. Egyrészt az 1948 után az államosított szövetkezetektől konfiskált, másrészt a kényszer erejével a tagoktól elvont vagyona alapította. A szövetkezetek létrehozása abból a célból történt, hogy az ideológiai szocializmus elmélete szerint az állam által elvégezni képtelen feladatokat átestálja. Annak ellenére, hogy kezdetben a szövetkezetek, mint jogi személyek tulajdonnal nem rendelkezhetek – mivel csak átmenetinek szánta őket a pártállam – olyan monopoljogot adott számukra a más vagyontárgyakon, mintha azoknak tulajdonosai lettek volna.

³⁸ GADÓ: *Szemponatok...*, i.m. 42–44.

³⁹ 1992. évi II. törvény a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályokról.

VI. Néhány elméleti és gyakorlati probléma felvetése

Érdemes eltűnődni azon a gondolatmeneten, amelyet évtizedes tapasztalatokkal rendelkező tudósok írásából ismerhetünk meg. Egy-egy alapvető problémára rámutatva vetek föl néhány kérdéskört.

VII/1. Az állami vállalatok privatizálásakor felmerülő „tulajdon és tulajdonos átmenetesi” gondokat nem említve, a vállalati formában bekövetkezett jogi változás minden vitát, elméleti értelmezgetést feleslegessé tesz. Eltűnik az állami vállalat, és létrejön helyette egy részvénytársaság vagy korlátolt felelősségű társaság.

Nem ilyen egyszerű a helyzet a szövetkezetek esetében. A szocialista szövetkezet, amelyet a pártállam a magántulajdon társadalmazása során erőszakkal hozott létre, most, a szövetkezeti törvény feltételezése szerint a piacgazdaság igényeinek megfelelő, magántulajdonra épülő szövetkezetté alakulhat át.

Amíg az ún. szocialista társadalmi tulajdonra épülő állami vállalat minden elméleti tapogatózást, fogalmi meghatározást, újonnan kialakítandó szervezeti formát feleslegessé tevő olyan társasági formává alakult, amelyből szocialista variációk soha nem léteztek, addig a múltban szocialista szövetkezeteknek nevezett szervezeti formák úgy alakulhatnak át „polgári” típusú, piacgazdasági szövetkezetekké, hogy nem tisztáztuk: mi is volt gazdasági lényegét tekintve az a szocialista szövetkezetnek nevezett jelenség. Nyilvánvalóan nem lehet, mégis ezt tesszük.⁴⁰

A szövetkezeti lényeg ismeretének hiánya nemcsak a múlt szövetkezeteivel való elméleti és gyakorlati leszámolást teszi lehetetlenné, hanem megnehezíti a szövetkezet és a gazdasági társaságok azonosságának és különbségének felismerését.

VII/2. Az a tény, hogy a gazdasági társaságokról szóló törvény egy még stabilnak látszó, szocialistának nevezett szövetkezeti rendszerrel perspektivikusan számoló politikai rendszerben született, kialakította azt a tévhitet a szövetkezeti emberek többségében, hogy a szövetkezet és a társaság egymást kizáró, ellentétes dolgok. Az az álláspont sem helytálló, amely szerint a szövetkezetet azért nem lehet szerkezetileg a társasági törvénybe foglalni, vagy egyáltalán társaságnak tekinteni, mert akkor a szövetkezet megszűnne szövetkezet lenni és át kellene alakulnia részvénytársasággá vagy korlátolt felelősségű társasággá. Az 1948 utáni szovjet mintára kialakult „szövetkezetek”-nek nevezett szervezetek kritikai elemzésének hiányában az új szövetkezeti törvény továbbra is számos „kelet-európai” jegyet visel magán. Egyik példa erre, hogy a szövetkezetet „közösségként”, és nem „társaságként” fogja föl.

VII/3. Mindezideig nem került sor a társadalmi tulajdon piacgazdasági igényeknek megfelelő olyan átalakítására, amely a társadalmi tulajdon magántulajdonba

⁴⁰ SÜVEGES Márta: *Vita a jogi személyek ...*, i.m. 233–236.

adásával egyidejűleg a magántulajdonná váló vagyron hatékony, a piacgazdaságnak megfelelő vállalati rendszerben történő működését is eredményezte volna.⁴¹

VII/4. Az EU Bizottsága által a Tanács 1995. decemberi, madridi ülésére készített Mezőgazdasági Stratégiai Tanulmány is hangsúlyozta, hogy a közép-kelet-európai országok mezőgazdaságában a privatizáció és az intézményi átalakulás még nem fejeződött be.⁴² Az 1990-ben megkezdődő privatizáció eredményeként a bankrendszer, az ipar, a kereskedelem, a szolgáltatási szféra tulajdoni, vállalati szerkezetének átalakítását eredményező folyamatok befejeződtek.⁴³

VII/5. Kétségtelenül igazuk van azoknak a rendszerváltás problémáit elemző szociológusoknak, politológusoknak, akik elhatárolják magukat azoktól a napi politika által hirdetett teleologikus célképzetektől, amelyek az ideológia eszközeivel az új társadalmi rend születését a tömegek előtt azzal próbálják elfogadtatni, hogy a társadalmi mozgást – beleértve a privatizációt – a piacgazdaságba és a demokráciába való átmenet folyamataként, tehát modernizációs fejlődéseként tüntetik fel.⁴⁴

A szocialista állami vállalatok kereskedelmi társasági formákká alakulása vitán felül állóvá tette az állami vállalatokról és az állami tulajdonról szóló szocialista ideológiák, nevezetesen az egységes és oszthatatlan szocialista tulajdon, a szocialista dolgozó (vállalati) kollektíva, a munkához való jog politikai fikciónak tartathatlanságát.

VII/6. Az a tény, hogy 1988-tól kezdve az állami vállalati rendszert fokozatosan megszüntetve, a gazdasági (kereskedelmi) társasági jog szabályozza, nemcsak gazdasági értelemben volt forradalmi jelentőségű, hanem az emberi szabadságjogok folyamatos és részleges visszaállítását is jelentette, hiszen az egyesülés, mint általános emberi szabadságjog elvileg magában foglalja a gazdasági célú társulás jogát is.⁴⁵ A társasági törvény a szocialista állami vállalatok átalakításával – megelőzve az 1989 második felében meginduló alkotmányozási folyamatokat – megkezdte tehát a szocialista kollektíva elmélet formájában meghirdetett „egyen nélküli közösségiség uralmának” megszüntetését, utat nyitva annak az individu-

⁴¹ HANTÓ Zsuzsa–Anthony OBERSCHALL: *A piacgazdaság megszületése*, 1997; HANTÓ Zsuzsa: *A mezőgazdasági privatizáció társadalmi körülményei*, Gazdálkodás, 1994. 1. szám 39–50.

⁴² FERTŐ Imre, *Beilleszthető-e a magyar mezőgazdaság az Európai Unió agrárrendszerébe?* Európa Fórum, 1997/4.

⁴³ SÁRKÖZY Tamás nyilatkozata 1997.

⁴⁴ STARK, David: *Path-Dependence and Privatization Strategies in East-central Europe. East European Politique and societies*, 1992. 6. Winter; HARCSAI István–KOVÁCH Imre–SZELÉNYI István: *A posztoszocialista átalakulási válság*, Szociológiai Szemle 1994. 1. szám; KORNAI János: *A posztoszocialista átmenet és az állam*, Társadalmi Szemle 1992/2. szám.

⁴⁵ KULCSÁR Kálmán: *Az emberi jogok ma Magyarországon*, Valóság, 1989/4. szám 4.

alizációnak, amely a piacgazdaság által meghatározott európai kultúra egyik leglényegesebb sajátossága.⁴⁶

VII. A jogi személyek szabályozásának néhány alkotmányjogi kapcsolódási pontja

Az új Polgári Törvénykönyv előkészítésére alakult Kodifikációs Főbizottság⁴⁷ határozatában⁴⁸ kifejtette, és rögzítette: „Az új Ptk-nak a hatályos Alkotmánnyal kell maradéktalanul összhangban állnia. A kodifikáció során az Alkotmány formális betartásának és az Alkotmány értéktartalmának egyaránt érvényesülnie kell. Az Alkotmányt az annak autentikus értelmezésére hivatott Alkotmánybíróság határozataiban kifejtett szövegtartalommal kell a kodifikáció során figyelembe venni. Ennek során módszeresen ki kell munkálni, és szükség szerint hasznosítani kell azokat a z alkotmánybírósági határozatokat, amelyek az Alkotmány és a polgári jog összefüggéseiben születtek.”

Az Alkotmánybíróság egyik határozatában⁴⁹ kifejtette, hogy az Alkotmány – a piacgazdaság deklarálásán túl is- gazdaságpolitikailag semleges.⁵⁰ Az Alkotmányból az állami beavatkozás nagysága, ereje, még kevésbé annak tilalma nem vezethető le. A demokratikus jogállami garanciára tekintettel pedig méginkább szabad mozgásúak a társadalmi rendet alakító társadalmi viszonyok, ezért a törvény értelmezési szabályát nem elegendő az Alkotmány rendelkezéséhez és ezméihez igazítani, hanem az összhangot továbbra is fenn kell tartani a gazdasági és társadalmi rend relációjában.⁵¹

VIII. Megválaszolatlan kérdések, dilemmák, elméleti viták

Az jogi személyek sajátosságait a szocialista polgári jogtudomány az ún. társadalmi-gazdasági tulajdonviszonyokkal magyarázta. Az egységes szocialista társadalmi tulajdonon belül e nézet szerint az állami vállalat szervezeti működési rendje a

⁴⁶ KULCSÁR Kálmán: *A magyar modernizáció politikai összefüggéseiről*, Valóság 1995/ 11, 14–16.

⁴⁷ 1050/1998. (IV. 24.) Kormány határozat a polgári jogi kodifikációról Melléklete, megállapította az 1061/1999 (V. 28.) Kormány határozat 2.

⁴⁸ 2000. júl. 1-jei határozat.

⁴⁹ 33/1993. (V. 28) AB határozat.

⁵⁰ Előterjesztés a Kormány részére a személyhez fűződő jogok törvényi szabályozásának módosításáról, igazságügy-miniszter, IM/Polgár/2000/Ptk/19/4, Tervezet, 2000. szept., Kézirat, 8.

⁵¹ LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni károkozás és a személyhez fűződő jogok sérelme esetén alkalmazandó jogkövetkezmények rendszere*, Budapest, 2000, Kézirat; Uő.: *Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira* = Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2. 13–15.

szocialista egységes állami tulajdon képe, míg a szövetkezet a szocialista csoport-tulajdonnak a szervezeti működési formáját testesíti meg.

Az állami vállalat a kettős kollektívának volt a megnyilvánulása (össznépi és dolgozói kollektíva) a szövetkezeten belül pedig a csoport-kollektíva viszonyok érvényesültek. Mint ahogy ismeretes, a nagy és kis kollektívákból álló szocialista rendszer dolgozói kollektívája testesítette meg az állami vállalatot és a szövetkezeti jogi személyt. A régi korporatív rendszer megmarad azáltal, hogy a szocialista csoport-tulajdon azzá teszi. Hamis az a nézet, hogy a szövetkezet szerkezetét és működését egy ún. kollektíva jog alakítja. Miért is hamis? A szövetkezetek esetében sincs másról szó, mint piacgazdaságról, mint például egy részvénytársaságnál. Vagyis a társas magánvállalatok csak társaság formában létezhetnek. (!)

Felvetődik a kérdés: valójában milyen szabályok szerint működnek ezek a „jogi személyek egyes fajtái?” A külön törvények, amelyek részletesen szabályozzák ezeket a jogintézményeket, milyen relációban vannak a Ptk-val? Az egyedi eset a Ptk. háttér joga??!

A válaszokon érdemes elgondolkodni. A megoldás talán az is lehetne, hogy ezt a fejezetet hagyják ki a Ptk kodifikációja során, és a külön törvényeké legyen a „főszerep”?

A kérdés nyitva áll, és megoldásra vár. Talán az előttünk álló évek kodifikációs elképzelései ezt a problémát is vizsgálódás tárgyává teszik.